

Waddenwolf

Corine Nijenhuis schreef een historische roman over het grootste mislukte waterstaatkundige project van de negentiende eeuw, en over de jonkheer die er totaal bezeten van raakte. Speciaal voor de lezers van *De Ingenieur* koos ze een tekstfragment als voorproefje.

Fragment uit hoofdstuk 10: *Jonkheer Pieter Jan Willem Teding van Berkhout is in gesprek met de vijf commissarissen van NV Maatschappij tot landaanwinning van de Friesche Wadden over de voortgang van het project. De Amelanderdam is inmiddels hoger opgewerkt dan de concessie vereist.*

Ameland, aanvang zomer 1881

'Indijken!'

De vuist van Maurits op het tafelblad geeft zo'n klap dat de koffiepot op de grond klettert. De windhond springt jankend onder de tafel vandaan, piepend verdwijnt hij door de voordeur, weg van de keet waarbinnen zes mannen elkaar moordlustig de maat nemen.

'Onmogelijk.' Hendrik Christiaan doet geen moeite zijn ergernis te verbergen, al is het de vraag of zijn ongenoegen de bankier betreft, of het feit dat er aan indijking nog niet te denken valt.

'Waarom onmogelijk? Twee dijken erbij en er is een polder.' Willem slaat de armen over elkaar.

'Een onvruchtbare polder.' Wilco Julius bekijkt de tweede bankier neerbuigend: 'Je kunt toch zeker lezen, nietwaar?' Letters bedoelt hij, geen cijfers. Hoewel, die staan er ook in. In het rapport dat de uitslag van de laatste grondboringen weergeeft. Een rapport dat zorgt voor de snijdende sfeer tussen de commissarissen en de uitbarsting die de windhond naar buiten gejaagd heeft. Want aan de uitslag van de grondmonsters valt niet te twijfelen; er zijn nog te veel plekken op het wad waar de zeebodem niet is aangeslibd, grote stukken die uit louter zand bestaan. Zeezand. Zout zand. Onvruchtbaar land.

Pieter leunt zwigend tegen de houten muur van de directiekeet. De frustratie die de gezichten van de twee bankiers doet verstrakken, is bij hem allang weggeëbd. De uitslag van het 60-tal monsters die zijn onderzocht door de Rijkslandbouwschool te Wageningen, heeft hem niet verbaasd.

'Twee dijken erbij. Inderdaad. Sublieme gedachte.'

Vijf gezichten die zijn kant op draaien, een keur van uitdrukkingen. Verbaasd, geërgerd, hoopvol. Dat laatste op de gezichten van beide bankiers. Hoop. En ongeduld. Het wachten op nieuw land dat minstens vijfhonderd gulden per bunder moet opbrengen valt hen niet mee. Je bent bankier of niet. Voor hen staan dijken gelijk aan inpolderen. Pieter helpt ze met genoegen uit de droom.

'Lage dijken ónder volzee, bedoel ik. Zoals de huidige dam lange tijd was. Voordat ik deze opwerkte tot boven volzee, een werk dat inmiddels haast voltooid is.'

Dat laatste kan hij niet ongezegd laten. Van beide bankiers heeft hij nog geen woord van waardering ontvangen over zijn inzet om de dam zo hoog op te werken. Zoveel hoger dan de maat die de concessie verplicht.

Overblijfselen van de dam bij laagwater.
FOTO: STICHTING DE OUWE PÖLLE

'Ze hebben geen enkel benul.' Die laatste woorden zijn van Wilco Julius. Hij zei ze tegen Pieter, toen ze aan de voet van de dam stonden om de voortgang te bekijken. De ogen van drie commissarissen waren op Pieter gericht; zij luisterden aandachtig naar de directeur van de Maatschappij die verslag deed van de werkzaamheden. Maar de ogen van de beide bankiers waren gericht op de drooggevalen zeebodem, ze schoten heen en weer, knepen samen, tellend en rekenend. Maurits had Pieters betoog over de werking van de hogere dam botweg onderbroken met de vraag wanneer precies de indijking zou plaatsvinden. Om de arbeiders die als een zwerm nieuwsgierige spreuwen om hen heen hing kwijt te raken, had Pieter het gezelschap meegenomen naar de directiekeet. Daar staan ze nu, bekechtdend tegenover elkaar.

'Lage dijken, waar het zeewater met hoogtij overheen golft, tot stilstand komt zodat het slib kan bezinken om niet meer terug te stromen wanneer het laagtij wordt.' Pieter loopt naar een vergeelde tekening die aan de wand gespijkerd is. Legt zijn vinger erop: 'Precies zoals hier is afgebeeld. Op een tekening uit 1868, bij de eerste concessietoekenning. Dertien jaar geleden.'

'En hoeveel tijd gaat dat duren?'

Pieter kijkt de bankier spottend aan. 'Tja... precies weet ik dat niet, de zee kent zo haar eigen tijdmaat.' Wanneer Maurits diep inademt, driftig snuivend, vervolgt hij: 'Maar toch zeker nog wel enkele jaren.'

Opnieuw de bankiersvuist op het tafelblad. Ditmaal is het niet de windhond die opspringt, maar Hendrik Christiaan. Of de heren nou werkelijk hadden gedacht dat er al ingepolderd kon worden? 'Hoe naïef!'

'Naïef.' Willem spuugt het woord uit alsof het een fluim is. 'Naïef. Wij!'

Wilco Julius glimlacht, spottend. Willem ziet het, hij balt de vuist en slaat eveneens op het tafelblad, zijn zegelring raakt een uitstekende spijker, een droge tik. Zonde, denk

Pieter. Hij zegt het hardop. Wijst naar de ring. 'Vast een kostbaar bezit.'

Stilte. Willem draait de ring rond zijn vinger, de gebroken steen onzichtbaar in de gesloten vuist. 'Naief!' Het klinkt als een scheldwoord. 'Dat geldt dan voor velen.' Hij somt ze maar even op. De inspecteurs die de rapporten hebben geschreven, de ingenieurs die instemmend geknikt hebben waar het de bevindingen betreft. De kranten die het verhaal overgenomen hebben. 'De conclusie van al deze mannen is dat, ik citeer: "de algemene toestand dezer grote onderneming zeer gunstig te noemen valt."'

Hij telt de geschreven feiten op zijn vingers af. Duim: langs de Friese kust bij Holwerd is de aanslibbing enorm. Wijsvinger: de polders aan deze kust kunnen hun water niet meer lozen door diezelfde aanslibbing. Middelvinger: de postschuit kan niet meer aanleggen aan de dam. Niet aan de westkant en niet aan de oostkant. Ringvinger: langs de dam groeit de sliblaag. Pink: ten westen van de dam goede grondsoorten, ook waar het niet verwacht werd.

Pieter heft de wijsvinger. Als een vermaning. 'En ten oosten van de dam menig zanderig vlak zonder aanslibbing.'

Of dat te maken heeft met de overstorting? De vraag komt van Hendrik Christiaan. Die is niet naïef, althans, niet waar het water betreft. Hij heeft de rapporten gelezen waarin gesproken wordt over een grote persing van water door het buitengewone verschil in waterstand aan beide zijden van de dam. Vooral bij westenwind stijgt het water aan westzijde veel sneller dan aan oostzijde. Dan stort het water over de damkruin, met als gevolg dat er grond wegspoelt op de zwakste plekken onder aan de dam, daar waar voorheen de geulen liepen. De Maatschappij mag dan werken aan het herstel, de inzet is niet genoeg om te voorkomen dat zich nieuwe geulen vormen.

'Ook dat is een kwestie van gebrek aan geld.' Nu is het de directeur die verantwoordig is. 'De verplichte zuinigheid beknot mij in de mogelijkheden om te doen wat nodig is. Waar sommige van onze commissarissen mijmeren over inpolderen, toont de werkelijkheid zich minder romantisch.'

'De hoofdingenieur van de Rijkswaterstaat meldt weliswaar dat zich aan de oostelijke zijde van de dam, langs de voet, geulen hebben gevormd die vermoedelijk het gevolg zijn van de overstorting; hij schrijft erbij dat die geen gevaar opleveren.' Wilco Julius kijkt Pieter aan. Vragend.

De Ingenieur als leidraad

Auteur Corine Nijenhuis wilde een boek schrijven over een groot Nederlands waterbouwkundig project. Een project waar de Nederlander strijdt tegen het water, de klassieke vijand. Het moest wel een mislukte project zijn. 'Dat is menselijkerwijs veel interessanter dan een geslaagd project', legt Nijenhuis uit. Het werd het plan van de Amelanderdam, een dam die in de negentiende eeuw werd bedacht om het stuk Waddenzee tussen Ameland en Friesland droog te leggen. Een geschiedenis waar maar weinig Nederlanders iets vanaf weten.

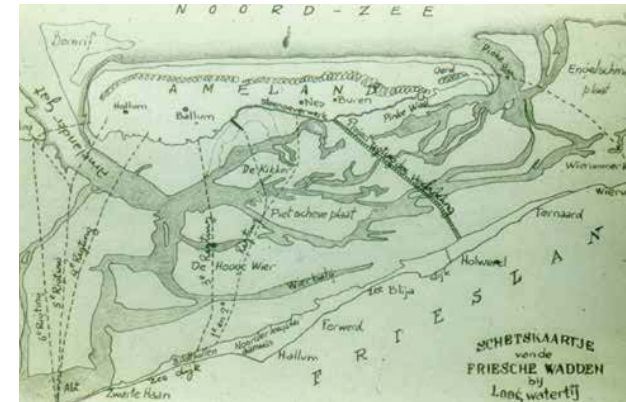
Al gravend naar informatie over het project ontdekte Nijenhuis dat een jonkheer, een

man van adel zonder enige waterbouwkundige kennis, het project oppakte en zich daarvoor zelfs tien jaar lang in een houten keet aan het wad vestigde. Ze realiseerde zich meteen dat ze met de jonkheer de ideale hoofdpersoon voor een historische roman te pakken had. 'Want zodra je iemand in je boek laat praten over zijn motivatie en beweegredenen, is een roman een logische keuze', vertelt Nijenhuis.

Uit zijn testament, gevonden in het familiearchief, bleek later dat de jonkheer, bijgestaan door een wisselende horde ingenieurs, uiteindelijk zwaar gefrustreerd raakte. Niet door hen, maar door de overheid,

die het financieel liet afweten waardoor de benodigde twee extra dammen uitbleven.

Tijdens de research stuitte Nijenhuis op een uitgebreid artikel over het mislukte inpolderingsproject in een exemplaar van *De Ingenieur* uit 1938. 'Dat was een mooi overzicht van de wonderlijke geschiedenis, die soms best ingewikkeld is voor een waterbouwkundige leek zoals ik.' Stukken uit het artikel in *De Ingenieur* zijn terug te vinden in haar boek. Later vond ze in *De Ingenieur* uit 1886, de eerste jaargang, nog een artikel over de overname van de dam door de staat en de verleende subsidies door de Tweede Kamer. (AG)

Schetskaartje van de Friese Wadden. FOTO: STICHTING DE OUWE PÖLLE

'Je zou het eens met eigen ogen moeten zien.' De stem van Pieter klinkt zachtjes opeens. 'Het is waarlijk imposant.' Hij schudt het hoofd, bedachtzaam. 'Dan is het slecht voorstelbaar dat de overstorting ongevaarlijk is voor de dam.' Pieter kijkt de bankiers aan. Zijn strijdbaarheid is weggezaakt, zijn ogen staan haast smekend: 'Alleen al vanwege die overstorting is het zaak de dam met spoed over de hele lengte boven volzee te krijgen en er een tweede en derde naast te leggen aan de buitenzijden van het in te polderen gebied.'

'En hoe zie je dat gerealiseerd worden? Het kapitaal gevormd door de tweede serie aandelen slinkt gestaag, een groot deel van het geld is geïnvesteerd in materiaal dat dient om de dam tot boven volzee te verhogen.' Maurits slaat een boekwerk vol getallen open. 'Maar liefst honderd en twee scheepsloadingen materiaal zijn er in het vorige jaar aangevoerd.' Hij leest hardop: '560.000 bos rijshout van diverse soorten, 21.000 bos Walcherse palen, 20.000 bos bleeslatten en 678 last basalt.' De bankier kijkt Pieter aan: 'En nóg is het niet genoeg.'

'We leggen het wad droog mijn beste. Geen vijver op een adellijk landgoed.' Pieters toon is spottend.

Lambertus gaat staan. Aan hem de eer de vredesstichter te zijn. De neuzen één kant op te krijgen. 'Wat stel je ons voor, Pieter?'

Pieter haalt diep adem. In-uit. Nogmaals. In-uit. Zijn drift zakt. Hij wil kalm zijn wanneer hij zijn voorstel doet. In-uit. 'Ik stel voor een derde serie aandelen uit te schrijven.'

Niemand die antwoordt.

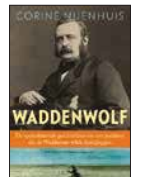
'Het resterende kapitaal van de tweede serie kan gebruikt worden voor de afronding van de dam en het onderhoud ervan. Het werk vordert gestaag, het zijn nog maar enkele delen die verhoogd moeten worden. Wanneer we in dit tempo voortgaan, zal de dam ruim voor de winter af zijn. Dan kan direct worden aangevangen met de tweede lage dammen.'

Voordat Maurits de mond kan openen, doet Wilco Julius dat al. 'Het lijkt mij een deugdelijk voorstel.' Hij kijkt de kring van commissarissen rond. 'Wellicht, mijne heren, is de meest eenvoudige oplossing om tot overeenstemming te komen, nu direct te stemmen.' Voordat de oorlog losbarst. Die woorden slukt hij in. Hij zal niet degene zijn die de lont in het kruitvat steekt. En zeker niet degene die er een vlammetje bij houdt.

Het is Lambertus die de gemoederen tot bedaren brengt. Alvorens de derde reeks aandelen ter inschrijving te publiceren, zullen er nieuwe grondmonsters worden genomen die worden getest op kwaliteitsgehalte. Dit voorstel is een compromis waarin iedereen zich vinden kan.

'Zo zijn het de aandeelhouders die beslissen op grond van het gebodene.'

Driftig knikken van alle commissarishoofden. Amen, denkt Pieter. Hij schrikt er zelf van. ●

Waddenwolf. De opzienbarende geschiedenis van een jonkheer die de Waddenzee wilde droogleggen
Corine Nijenhuis | 320 Blz. | € 22,50 | Verschijnt op 20 augustus